

А. О. ВОЛІК

кандидат медичних наук
Класичний приватний університет

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЯК ВЕКТОР РОЗВИТКУ ЙОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

У статті розкрито сутність, зміст і особливості професійного самовдосконалення майбутнього фахівця з фізичної реабілітації як одного із основних векторів розвитку його професіоналізму; висвітлено філософські, педагогічні та психологічні погляди на цю проблему.

Ключові слова: професійне самовдосконалення, майбутній фахівець із фізичної реабілітації, професіоналізм.

В умовах сучасного соціуму ринок праці визначає та диктує жорсткі вимоги до якості й результатів професійної освіти – професіоналізму фахівця, його високої кваліфікації та конкурентоспроможності, до розвитку професійно значущих якостей особистості. Перспективи розвитку професійної освіти пов'язані з тим, що за період навчання у вищому навчальному закладі майбутній фахівець у галузі фізичної реабілітації має опанувати не тільки систему професійних компетенцій, а й набути інтегральні особистісні характеристики, що відображають його вміння жити й ефективно та відповідально реагувати, діяти в умовах конкурентозорієнтованого глобального світу.

Проблема забезпечення якості вищої освіти є ключовою в ЕНЕА (European Higher Education Area – Європейський простір вищої освіти) та відповідно, відображена в таких документах: Болонська декларація (1999 р.), Празьке комюніке “До Європейського простору вищої освіти” (2001 р.), Берлінське комюніке “Створення Європейського простору вищої освіти” (2003 р.), Бергенське комюніке “Європейський простір вищої освіти – досягнення цілей” (2005 р.), Лондонське комюніке “У напрямі до Європейського простору вищої освіти: відповідаючи на виклики глобалізації” (2007 р.), Льовенське/Лувенське комюніке “Болонський процес 2020 – Європейський простір вищої освіти в новому десятилітті” (2009 р.), Будапештсько-Віденська декларація про Європейський простір вищої освіти (2010 р.), Бухарестське комюніке “Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти” (2012 р.).

Як зазначено в Льовен/Лувенському комюніке, навчання впродовж життя підпорядковується принципу державної відповідальності; гарантування забезпечення доступності, якості послуг, прозорості та повноти інформації; здійснення політики в галузі навчання впродовж життя вимагає міцних партнерських відносин між органами державної влади, студентами, роботодавцями та працівниками. Успішна політика містить основні прин-

ципи та процедури визнання попереднього навчання на основі результатів навчання. Розроблення національних рамок кваліфікацій (NQF) є важливим кроком у запровадженні навчання впродовж життя, запровадження та самосертифікацію національних рамок згідно з QA-EHEA необхідно здійснити до 2012 р. [4].

Отже, можна говорити про важливість формування готовності в майбутніх фахівців із фізичної реабілітації до безперервного особистісно-професійного розвитку й саморозвитку в умовах фахової підготовки.

Дослідники проблем професіоналізму фахівця частіше пов'язують нове бачення такого феномена, як професійне самовдосконалення, із професійним саморозвитком. Проблема саморозвитку особистості знайшла своє відображення в працях українських (І. Бех, Б. Вульф, О. Газман, Г. Звенигородська, В. Зінченко, О. Киричук, Б. Кобзар, Л. Кулікова, А. Мєренков, М. Цєнко) та зарубіжних (Р. Бернс, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс та ін.) дослідників.

У педагогічній науці проблема самовдосконалення майбутніх фахівців не є новою. Її досліджували в своїх працях А. Дістерверг, А. Макаренко, І. Пєсталоцці, К. Ушинський, С. Шацький та ін. У сучасних дослідженнях феномен професійного самовдосконалення розглядають у різних аспектах: філософи Г. Глазєрман, В. Кисєльов та інші аналізують його соціокультурний і особистісно-суб'єктний статус, життєвий простір функціонування, роль і місце в розвитку суспільства й особистості; психологи А. Бодальов, Н. Бітянова, С. Максимєнко, Б. Мастеров, А. Соловйов, Г. Цукєрман виявили його природу, джерела й механізми, розкрили функції, структуру й педагогічний інструментарій формування готовності до саморозвитку.

Особливо важливими в цьому ракурсі є наукові праці, у яких розглянуто феномен професійного самовдосконалення як один із векторів розвитку професіоналізму майбутніх фахівців (В. Гриньова, Н. Гузій, І. Зязюн, Н. Кічук, Н. Кривонос, Г. Кучєрявий, С. Сисєва, Т. Сорочан, Л. Суцєнко та ін.).

Мета статті – розкрити сутність конкурентоспроможності, самовдосконалення й саморозвитку особистості майбутнього фахівця з фізичної реабілітації; висвітлити філософські, педагогічні та психологічні погляди на проблему.

Ознаками конкурентоспроможної особистості фахівця можна вважати мобільність, цілеспрямованість, систему цінностей, психолого-педагогічну компетентність, сформованість моральних якостей, високий рівень професійної підготовки, творчий підхід до виконання професійних функцій і соціальних ролей, здатність до безперервного самовдосконалення впродовж усього життя.

Отже, професійне самовдосконалення фахівця – це процес, спрямований на становлення його творчої індивідуальності, усвідомлення й удосконалення особистісно-професійних якостей.

Концепція національної вищої освіти ґрунтується на ідеях унікальної цінності людини, безперервного індивідуального розвитку, на засадах толерантності, гуманізму та інтелектуальної активності. У зв'язку з цим потребує суттєвої оптимізації українська система професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації.

Прагнення фахівця до професійного самовдосконалення є соціально-педагогічним явищем, яке пов'язане з його особистісно-ціннісними орієнтирами з метою найкращого виконання професійних функцій. Тому теоретичною основою створення концептуальних положень цього дослідження є сучасні освітні парадигми: гуманістична, культурологічна, концепція безперервної професійної освіти та акмеологічний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний, системний підходи.

У зв'язку з цим активне самовиявлення власного професіоналізму майбутнього фахівця з фізичної реабілітації охоплює акти вичленування, насамперед, його цільової професійної орієнтації як найважливішого соціально значущого внутрішнього рушія професійного самовдосконалення, особистісних, інформаційних ознак, що передбачає їх аналіз і обстеження, порівняння й відбір, абстрагування та зосередження на головному, характеристику змістовної сутності професійної позиції як носія суб'єктного педагогічного досвіду, його адекватності тощо. Грамотний, усвідомлений самоаналіз мети та ефективності власної професійної діяльності становить перший і обов'язковий етап професійного самовдосконалення. Але до цього процесу треба підходити комплексно. Спрямування саморозвитку та збагачення творчого потенціалу особистості в одному або кількох напрямках та нехтування іншими призводить до односторонності й не дає бажаного результату. Надмірне, наприклад, піднесення новаторства, ідеалізація, а іноді й фальсифікація його результатів здебільшого сприяють виникненню стереотипів, призводить до справжнього прожектерства, шкодить розвитку справжнього професіоналізму майбутнього фахівця з фізичної реабілітації [2, с. 147].

На думку І. Зязюна, виникає необхідність у зміні стратегічних, глобальних цілей освіти, перестановці акценту зі знань спеціаліста на його людські особистісні якості, які одночасно є і метою, і засобом його підготовки до майбутньої професійної діяльності. Такий підхід стосується будь-якого спеціаліста.

Отже, професіоналізм майбутнього фахівця з фізичної реабілітації треба розглядати як професійно організований позитивний вплив особистості фахівця на вирішення складних ситуацій, що забезпечує йому особливий соціально-професійний імідж серед пацієнтів, колег, громадськості.

Ідеться про особливий професійний статус майбутнього фахівця з фізичної реабілітації, про його опосередковану роль між державою й суспільством, у якій він, з одного боку, формує позитивний імідж своєї держави, а з іншого – свідомо змінює себе в процесі праці. Тому, щоб визначитись з педагогічною концепцією саморозвитку професіоналізму фахівця-реабітолога, необхідно виокремити сферу паритетних відносин, визначи-

ти пріоритети й розставити акценти. Як зазначає І. Зязюн, цей напрям педагогічного проектування можна умовно назвати педагогічною акцентологією, хоча тут ідеться не лише про акценти, а, по суті, про способи досягнення цілісності, гармонійної взаємодії [1, с. 24].

Але такий концептуальний підхід до розгляду самої суті саморозвитку професіоналізму майбутнього фахівця з фізичної реабілітації слабо підкріплюється його практичною діяльністю, на що є свої причини.

По-перше, розвиток професіоналізму майбутнього фахівця з фізичної реабілітації відбувається в умовах не лише складних соціально-ідеологічних колізій, а й в умовах радикальних перетворень у сфері медицини, зміни норм і моральних цінностей, значного розмаїття поглядів і підходів до розуміння категорії “професіоналізм”.

По-друге, особисті досягнення майбутнього фахівця оцінюють останнім часом за межами орієнтації на пріоритетність гуманізму, добра, громадянськості, професійної доброчинності, що є основою професіоналізму особистості.

По-третє, такий стан ускладнює вирішення актуальних проблем підготовки майбутнього фахівця з фізичної реабілітації в умовах вищих навчальних закладів і в закладах підвищення кваліфікації, у закладах післядипломної медичної освіти, що потребує поглиблення наукових досліджень із цієї проблеми.

Отже, зазначені перешкоди на шляху розвитку професіоналізму майбутнього фахівця з фізичної реабілітації, підходи до їх подолання мають концептуальний характер, вони впливають на загальний статус і розвиток особистісного професіоналізму.

Назріла об’єктивна необхідність сучасного розуміння професіоналізму майбутнього фахівця з фізичної реабілітації як соціального феномену, яка поєднує в собі особистісні якості, успішну морально-інтелектуальну й професійно-доцільну особистісну самореалізацію, професійну майстерність, що дасть змогу зрозуміти сутність процесу стимулювання розвитку й саморозвитку професійної компетентності, правильно визначити показники та критерії підвищення професійного зростання [3].

Професіоналізм майбутнього фахівця з фізичної реабілітації ми розглядаємо як якісно-ціннісну педагогічну категорію, яка органічно поєднує в собі соціальну активність, гуманістичну спрямованість і відповідальність, глибокі й сучасні психолого-педагогічні знання, загальнолюдські моральні цінності, фахову майстерність, безперервну потребу й копітку діяльність з професійного самовдосконалення.

Запропоноване визначення професіоналізму змінює характер і зміст його безперервного професійного самовдосконалення протягом усього життя, його мету, цільову орієнтацію, особливості успішної, доцільної взаємодії фахівця-реабілітолога з людьми, її шляхи й засоби.

Варто зазначити, що професіоналізм майбутнього фахівця з фізичної реабілітації є, насамперед, підсистемою соціальної діяльності й суспільної

культури. Тому його вивчення багатоаспектне, воно має аксіологічний і акмеологічний характер. Ефективність саморозвитку професіоналізму майбутнього фахівця залежить значною мірою від престижу професії в суспільстві, який, у основному, і створює підґрунтя для його інтенсивного самоформування. Але й тут існує безліч суперечностей.

Проведений аналіз варіантів парадигмальних підходів до визначення професіоналізму майбутнього фахівця з фізичної реабілітації показує, що вони не виключають один одного, а тільки взаємодоповнюють, розкриваючи його різні сторони.

Доповнимо концептуальні підходи перспективою ще однієї парадигми, яка дає змогу по-іншому розуміти саморозвиток професіоналізму майбутнього фахівця з фізичної реабілітації й оцінити його професійну діяльність. Ідеться про використання в процесі формування професіоналізму особистості законів нового професійного мислення, пов'язаного з його концептуалізацією.

Необхідність концептуалізації процесу формування професіоналізму майбутнього фахівця з фізичної реабілітації пояснюють глобальними об'єктивними процесами, що відбуваються в усьому цивілізованому світі. Це, насамперед, діалог і зближення культур і народів. Прогрес у освіті й педагогіці необхідно безпосередньо вимірювати якістю життєдіяльності та спілкування кожної особистості; прогрес професіоналізму – якістю життя кожної особистості.

Цивілізація передбачає культуру як духовне виробництво та відтворення, а глибокою основою культури, у свою чергу, є моральні підвалини й гуманістичні цінності суспільства.

Тому постає питання: який професіоналізм фахівця-реабілітолога потрібен сьогодні, щоб пацієнти в епоху соціальних трансформацій почували себе комфортно, думали й діяли в усіх сферах буття за канонами культури, щоб зростала їхня активність у процесі покращення життя кожної людини та суспільства?

Отже, професіоналізм майбутнього фахівця з фізичної реабілітації наразі виявляється по-різному: в постійних наукових пошуках, професійній майстерності, самоосвіті, спрямованій на особистісний професійний саморозвиток, у створенні особливого професійного середовища.

Необхідність змін у підготовці майбутнього фахівця з фізичної реабілітації у ВНЗ зумовлена викликами часу, зростанням вимог і якісними перетвореннями в суспільстві, а отже – важливими соціальними й педагогічними питаннями. Знання, набуті у ВНЗ, не можуть передбачити всі випадки життя, інакше неминуча стандартизація професійної діяльності, яка реально гальмує творчі пошуки. Саме тому актуальним є питання стимулювання професійного самовдосконалення майбутнього фахівця з фізичної реабілітації в умовах навчання у ВНЗ.

Стимулювальна функція системи професійної підготовки полягає в підвищенні зацікавленості майбутніх фахівців із фізичної реабілітації в но-

вих знаннях, організації навчального процесу на основі проблемно-методологічних і пошукових методів, що сприяють поширенню освітніх потреб і урізноманітненню кола їх інтересів, причому не тільки професійних. Система професійної підготовки покликана стимулювати самоосвіту та саморозвиток фахівців-реабілітологів, усіляко заохочувати та підтримувати прагнення фахівця до освіченості, удосконалення й розвитку.

Висновки. Отже, сучасне розуміння професійного саморозвитку ґрунтується на тезі про необхідність усвідомлення особистості як суб'єкта ініціації власної активності. У цьому контексті функцію провідних характеристик сутності особистості виконують такі особистісно-професійні якості, як ініціативність, творчість, відповідальність, самостановлення, самоактуалізація, самооцінка, самоконтроль, самоспостереження, самомоніторинг, самодетермінація, саморефлексія (самопізнання, саморозуміння, самоусвідомлення, самопроекування) тощо.

Основою професійного самовдосконалення є особистісний саморозвиток, спрямований на становлення творчої індивідуальності майбутнього фахівця з фізичної реабілітації. Зазначимо, що саморозвиток – це прагнення людини до виявлення, усвідомлення та вдосконалення своїх особистісних якостей. Цей процес ми розглядаємо як становлення й інтеграцію в професійній діяльності особистісних, професійних якостей і здібностей, методологічних, методичних, дослідницьких знань і вмінь, але головне – це активне якісне перетворення фахівцем свого внутрішнього світу, яке передбачає самоактуалізацію та реалізацію його творчого потенціалу.

Список використаної літератури

1. Зязюн І. А. Гуманізм освіти XXI століття: філософський і психологічний аспект / І. А. Зязюн // Теорія і практика управління соціальними системами : щоквартальний науково-практичний журнал. – 2002. – № 2. – С. 18–25.
2. Протасова Н. Г. Гуманізація післядипломної освіти педагогів / Н. Г. Протасова. – Київ, 1998. – 151 с.
3. Сущенко Л. О. Концептуальні засади саморозвитку професіоналізму вчителя / Л. О. Сущенко ; редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. – Запоріжжя, 2007. – Вип. 47. – С. 315–320.
4. The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28–29 April 2009 [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique_April_2009.pdf.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2016.

Волик А. А. Профессиональное самосовершенствование будущего специалиста по физической реабилитации как вектор развития его профессионализма

В статье раскрыта сущность, содержание и особенности профессионального самосовершенствования будущего специалиста по физической реабилитации как одного из основных векторов развития его профессионализма; раскрыты философские, педагогические и психологические взгляды на данную проблему.

Ключевые слова: профессиональное самосовершенствование, будущий специалист по физической реабилитации, профессионализм.

Volik A. Professional Self-Perfection of Future Specialists in Physical Rehabilitation as a Vector of His Professionalism

The article deals with the nature, content and features of professional self-perfection future expert in physical rehabilitation as one of the main vectors of its professionalism; highlights the philosophical, pedagogical and psychological views of excited problem. Signs competitive personality can be considered professional mobility, commitment, value system, psychological and pedagogical competence formation of moral qualities, high professional, creative approach to their professional functions and social roles, the capacity for professional self-perfection throughout life.

Determined that professional self-perfection specialist – a purposeful process aimed at the formation of his artistic personality, awareness and improving personal and professional qualities. The professionalism of the future expert in physical rehabilitation, we consider both qualitative and values to educational category that combines a social activity, humanistic orientation and responsibility, deep and modern psychological and pedagogical knowledge, universal moral values, professional skills, continuing need and painstaking work of professional self-perfection.

Consequently, the contemporary understanding of professional self-perfection is based on the premise awareness of the need to initiate individual as a subject of its own activity. In this context, the function of the leading characteristics of the individual nature of performing such personal and professional qualities as initiative, creativity, responsibility, self, self-actualization, self-esteem, self-control, introspection, samomonitorynh, self, self-reflection (self-knowledge, self-understanding, self-awareness, samoproektuvannya) and others.

Key words: *professional self-perfection, the future specialist in physical rehabilitation, professionalism.*